

8. Белоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: Монографія / І. А. Белоусова. – К. : ТОВ «Дорадо Друк», 2010. – 430 с.
9. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України : стратегія та механізми забезпечення : Монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук / за ред. : д.е.н., доцента Т. Г. Васильціва. – Львів : Видавництво, 2012. – 386 с.
10. Палий В. Ф. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
11. Чумаченко Н. Г. ЭВМ в учете и экономическом анализе / Н. Г. Чумаченко. – К. : КИНХ, 1970. – 104 с.
12. Островский О. М. Типовые элементы организации бухгалтерского учета / О. М. Островский. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 207 с.
13. Кузьминский А. Л. Организация бухгалтерского учета и анализа хозяйственной деятельности / А. Л. Кузьминский, В. В. Сопко. – К. : Высшая школа, Головное изд-во, 1986. – 256 с.
14. Литвин Ю. Л. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві : Навч. посіб. / Ю. Л. Литвин. – К. : Вища шк., 1993. – 301 с.
15. Захаров О. І. Інновації в системі економічної безпеки / О. І. Захаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/spivrobotniki/zakharov-oleksandr-ivanovich>
16. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. десерт. ... д.е.н. : Спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Л. Г. Шемаєва. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 42 с.
17. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник ; видання друге, доповнене і перероблене / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир, ПП «Рута», 2000. – 637 с.
18. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку : Підручник / М. Т. Білуха. – К. : 2000. – 692 с.

УДК 65.012.8

Г.Б. Січиокно
аспірант,

Університет економіки та права «КРОК»

Модернізація функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва

У статті розглянуто функції служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва та напрями їх модернізації в сучасних економічних умовах.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, функції служби економічної безпеки, суб'єкт підприємництва.

Г.Б. Сичиокно
аспірант,

Університет економіки та права «КРОК»

Модернизация функций службы экономической безопасности субъектов среднего предпринимательства

В статье рассмотрены функции службы экономической безопасности субъектов среднего предпринимательства и направления их модернизации в современных экономических условиях

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, функции службы экономической безопасности, субъект предпринимательства.

Н.В. Sichyokno
Postgraduate student,
«KROK» University

Modernization of functions of the economic security service of medium-sized enterprise entities

In the article the economic security service functions of medium-sized enterprise entities and modernization ways in up-to-date economic conditions are considered.

Keywords: economic security, system of economic security, functions of economic security service, business entity.

Постановка проблеми

Система економічної безпеки, що функціонує на більшості вітчизняних підприємств, виявилася нездатною завжди адекватно діяти в нових, інколи екстремальних умовах. Її реакція на загрози здебільшого несвочасна. Функції безпеки, зазвичай, не охоплюють усі підрозділи суб'єкта господарювання. Заходи економічної безпеки не завжди мають упереджувальний характер.

У таких умовах украй важливо забезпечити оптимальність визначення функцій служби економічної безпеки суб'єкта підприємництва, їх своєчасну модернізацію й адаптацію до реальних умов, узгодженість з усіма внутрішніми і зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням організації служб економічної безпеки суб'єктів господарювання та специфіки їх діяльності присвячено наукові праці таких відомих учених: В.Г. Алькеми [5], Л.В. Гнилицької [4], М.П. Денисенка [13], М.М. Диби [7], О.І. Захарова [4, 11, 12], М.І. Зубка [7, 8], О.А. Кириченка [13], В.В. Крутова [6], П.Я. Пригунова [4], Л.О. Примостки [7], В.С. Сідака [13], О.О. Чуба [7].

Однак публікацій щодо модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва, що провадять діяльність у складних умовах з високим рівнем невизначеності процесів у економіці, пов'язаних з особливостями вітчизняних ринкових відносин і появою нових глобальних, регіональних і локальних небезпек, виявлено не було.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

В Україні в системах економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва функції служби економічної безпеки не повною мірою враховують сучасні економічні умови та динаміку їх змін. Необхідно визначити напрями модернізації цих функцій відповідно до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз функцій служби економічної безпеки суб'єкта середнього підприємництва на предмет їх відповідності сучасним економічним умовам і визначення першочергових напрямів їх модернізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Останнім часом, значно зросла ймовірність виникнення міжнародних і регіональних конфліктів, загроз тероризму, екологічних катастроф, інших небезпек, негативних проявів соціально-економічного та соціально-політичного характеру. Крім того, до перманентних кризових явищ в економіці додалися ще й особливості вітчизняних ринкових відносин. Так, за останні роки в Україні поширилися: фіктивне підприємництво, недобросовісна конкуренція, активне рейдерство та навіть випадки терористичних загроз і екологічних негараздів [6-8]. За даними Державної служби статистики України серед загальної кількості кримінальних проявів, зафіксованих правоохоронними органами у 2013-2015 рр., переважають злочини проти власності [1]. Показники щодо їх рівня наведено на рис. 1. На діаграмі спостерігається тенденція до їх зростання. Тривале загострення ситуації на сході країни також негативно впливає на стан національної економіки.

У цих умовах забезпечити стабільну роботу та розвиток суб'єкта господарської діяльності можливо тільки за наявності ефективної системи економічної безпеки. Її ефективність залежить від комплексного використання потенціалу всіх внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи. Важливе значення тут має використання власних ресурсів усіх структурних підрозділів підприємства та особливо служби економічної безпеки як основи цієї системи. Нині практично всі суб'єкти господарювання мають службу або фахівця з економічної безпеки, які з різним ступенем ефективності здійснюють свою діяльність. Структура, функції та завдання цих служб залежать від рівня становлення підприємства та його розміру, а також масиву питань, вирішення яких покладає на службу керівництво (власник) підприємства. У зв'язку з цим суб'єкти підприємництва можуть створювати свої штатні або використовувати залучені ззовні служби безпеки. Останні, як правило, спеціалізуються або на режимно-охоронних послугах, або на економічних, правових чи консультаційних. Зазвичай, це стосується малих і середніх підприємств, для яких фінансово складно утримувати власну службу безпеки. Відповідно до Господарського кодексу України, до суб'єктів середнього підприємництва належать суб'єкти господарювання, у яких середня кількість працівників за календарний рік становить від 50 до 250 осіб, а річний дохід від будь-якої діяльності – від 10 до 50 млн євро, за середньорічним курсом Національного банку України [2].

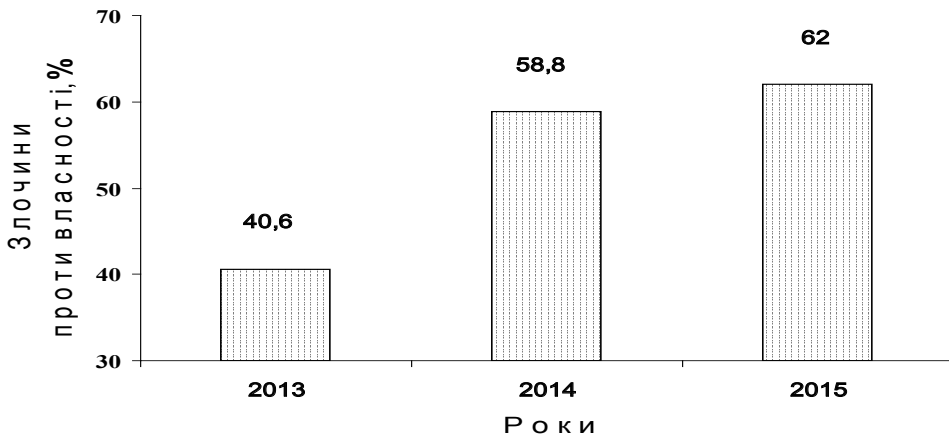

Рис. 1. Злочини проти власності серед загальної кількості кримінальних проявів у 2013-2015 роках, %

Джерело: розраховано автором на основі [1]

Слід зазначити, що за останні роки в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості середніх підприємств, а також деякого зменшення великих і малих. Показники по кількості суб'єктів господарювання з розподілом їх за розмірами, згідно з даними Державної служби статистики України за 2010- 2014 роки, наведено на рис. 2 [3].

Серед іншого, до причин зменшення кількості середніх підприємств в Україні можна також віднести неефективну діяльність їхніх служб економічної безпеки. Як наслідок, система економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва виявилася нездатною завжди адекватно та своєчасно протидіяти новим небезпекам і загрозам. Аналіз діяльності таких служб економічної безпеки показує, що вони в основному вирішують завдання, пов'язані з охороною території, об'єктів і ресурсів. Це не відповідає вимогам сьогодення, коли основними загрозами виступають рейдерські захоплення, злочини у фінансовій сфері, дії недобросовісних конкурентів, злочинні зазіхання на інтелектуальну власність і комерційну таємницю тощо. У цьому разі найбільш ефективною є організація діяльності власної штатної служби економічної безпеки. Метою її утворення є організація професійної діяльності з протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам і небезпекам суб'єкту господарювання. Ця служба здійснює свою діяльність у рамках системи економічної безпеки підприємства.

Українськими вченими Л.В. Гнилицькою, О.І. Захаровим та П.Я. Пригуновим підрозділ економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності визначається як штатний структурний підрозділ, що підпорядковується безпосередньо першому керівникові (власнику) і організовує, у взаємодії з іншими структурними підрозділами, а також зовнішніми суб'єктами державної та недержавної системи безпеки, вирішення завдань із попередження, зниження рівня і протидії небезпекам, загрозам та ризикам, тим самим створює умови для стійкого функціонування і розвитку суб'єкта господарської діяльності [4].

На сьогодні, як зазначає професор В.Г. Алькема, переважна більшість науковців розглядає економічну безпеку в рамках ендogenous системного підходу [5].

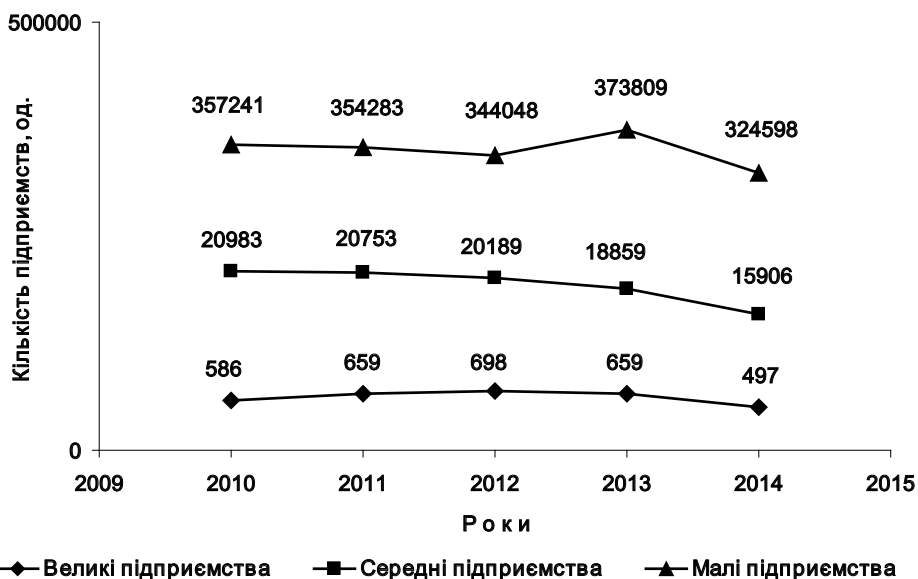

Рис. 2. Кількість підприємств з розподілом за їх розмірами, од.

Джерело: розраховано автором на основі [3]

Він дає можливість дослідити економічну безпеку об'єкта як цілісну систему, розкрити її природу, властивості, риси, особливості та параметри. Вивчити структуру та функції системи, установити інтегративні системні фактори. Водночас, менш розповсюджений екзогенний підхід дає можливість визначити просторові, часові та функціональні межі системи економічної безпеки. Він розглядає систему економічної безпеки як частину просторово-часового та функціонального континуумів [5].

Досліджуючи питання вдосконалення діяльності служби економічної безпеки суб'єкта середнього підприємництва, а саме модернізації її функцій, для забезпечення адекватної протидії зовнішнім і внутрішнім небезпекам і загрозам, українською важливо врахувати всі умови та динаміку змін, у яких підприємство здійснює свою діяльність. Науковці В.В. Крутов і М.І. Зубок так характеризують економічні умови щодо організації безпеки діяльності суб'єктів підприємництва в Україні: наявність організованого тіньового сектору економіки, активізація діяльності кримінальних структур, жорсткі методи конкуренції фінансово-політичних груп, втрата вітчизняними підприємствами значної частки внутрішнього ринку, поширення недобросовісної конкуренції, використання технологій інформаційно-психологічного впливу, міграція трудових ресурсів, незначні фінансові можливості та низька дохідність основної частини суб'єктів підприємництва тощо [6-8]. Професор В.В. Рокоча, серед іншого, також зазначає, що з появою в умовах глобалізації нових загроз для національних економік і модернізації традиційних нові моделі економічної безпеки повинні мати розширене предметне поле безпеки, до якого необхідно включити світові загрози, що опосередковано впливають на національний економічний розвиток: глобальні неекономічні проблеми людства, транснаціональні загрози (злочинність, незаконна міграція, проблема розповсюдження СНІДу тощо) [9]. Така ситуація підвищує ймовірність виникнення як локальних, так і регіональних конфліктів, створює певну соціальну та емоційну напруженість, серйозні небезпеки та загрози для суб'єктів господарювання, вимушуючи їх вести бізнес в умовах підвищеного ризику. Тому сьогодні потрібні нові підходи до визначення функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва, їх модернізація й адаптація до сучасних економічних умов.

Практично, на ці служби покладаються такі функції: планування діяльності із забезпечення безпеки, її координація й організація взаємодії, збір інформації для проведення переговорів, перевірка клієнтів, партнерів, визначення їх платоспроможності, контроль виконання договірних зобов'язань, аналіз проектів і контроль їх реалізації, пошук втраченого майна, робота без простроченої дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання тощо. При цьому більшість функцій можуть дублюватися з іншими підрозділами підприємства. За такого підходу складно ефективно організувати діяльність служби економічної безпеки.

Водночас, український вчений В.І. Франчук вважає за доцільне закріпити за такою службою чотири основні видові функції економічної безпеки: охоронну діяльність, детективну діяльність, аналітично-пошукову діяльність, технічний захист інформації [10]. Однак це також не повний перелік усіх необхідних функцій. На кожному конкретному підприємстві, виходячи з його розмірів, галузевої приналежності, видових функцій економічної безпеки та координувальної ролі служби економічної безпеки в системі економічної безпеки, а також фінансових і кадрових можливостей, розробляється перелік функцій цього підрозділу [4, 10]. Більшість сучасних науковців дотримується системного й комплексного підходу, за якого основу системи економічної безпеки становить відповідний підроз-

діл економічної безпеки підприємства. Так, професор О.І. Захаров визначає такі основні функції служби економічної безпеки, як основи системи економічної безпеки підприємства: адміністративно-розпорядницьку, обліково-контрольну, організаційно-управлінську, організаційно-технічну, інформаційно-аналітичну, господарсько-розпорядницьку, соціально-кадрову, планово-виробничу, науково-методичну, навчально-організаційну [4; 11]. Свої функції служба економічної безпеки повинна виконувати за активної взаємодії з іншими структурними підрозділами підприємства, а також зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки. Це дає змогу залучати для вирішення завдань забезпечення безпеки провідних фахівців, що є професіоналами в різних галузях економіки, зокрема фінансистів, економістів, маркетологів, юристів, технологів, програмістів та інших [4; 13].

Так можна виокремити основні функції, пов'язані з діяльністю служби економічної безпеки в системі економічної безпеки суб'єкта середнього підприємництва. Далі, залежно від ступеня впливу на них нинішніх змін і їх динаміки в зовнішньому та внутрішньому середовищі визначимо окремі першочергові напрями, за якими необхідно модернізувати функції служби економічної безпеки. При цьому, модернізацію цих функцій доцільно здійснювати комплексно та поетапно, не порушуючи ефективність і безперервність функціонування системи економічної безпеки в цілому.

По-перше, на думку більшості українських учених, основою для забезпечення безпеки підприємства є інформаційно-аналітична діяльність. Вона є інструментом вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища та вироблення оптимальних рішень з питань безпеки. Пошук і отримання інформації, постійне поповнення та ефективне використання власних інформаційних ресурсів, об'єднання споріднених даних у єдину аналітичну систему повинні здійснюватися фахівцями на високому професійному рівні. Головна роль повинна належати службам економічної безпеки суб'єктів господарювання. Тому, як першочерговий напрям модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва пропонується обрати інформаційно-аналітичний.

По-друге, стрімкий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій, з одного боку, є головною рушійною силою прогресу, а з іншого – носієм нових небезпек і загроз для суспільства. Вітчизняні науковці визначають низку негативних тенденцій цього процесу, що прямо або опосередковано впливають на стан безпеки національної економіки. Ідеться про загрози інформаційній безпеці з боку зловмисників, використання новітніх технологій для незаконного отримання інформації з обмеженим доступом, зростаючий вплив на свідомість засобів масової інформації, складність пошуку та відбору достовірної інформації, ускладнення забезпечення безпеки підприємництва та захисту особистого життя людей тощо. Це вказує на необхідність упровадження в практичну діяльність служб економічної безпеки сучасних технологій і технічних засобів забезпечення інформаційної безпеки, з наданням цим службам відповідних функцій щодо їх застосування. Так, український учений О.І. Захаров зазначає, що ефективність функціонування системи економічної безпеки значною мірою залежить від її матеріально-технічної бази, яка включає спеціальні технічні засоби захисту інформації від несанкціонованого доступу, технічні засоби спостереження та сигналізації, а також транспортні засоби. Для зниження рівня протидії небезпекам, загрозам і ризикам у сфері економіки застосовуються такі технології: протидія рейдерським захопленням, протидія недобросовісній конкуренції, забезпечення кадрової безпеки, конкурентної розвідки, забезпечення фінансової безпеки [12].

Крім того, як свідчить міжнародний досвід, у демократичних країнах одним із найдієвіших способів забезпечення безпеки підприємства є, також, активне залучення інститутів громадянського суспільства. На сьогодні, ураховуючи специфіку вітчизняних економічних умов, налагодження таких комунікацій службою економічної безпеки буде дуже доречним. Ураховуючи зазначене, як можливі напрями модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва пропонується обрати: техніко-технологічний і комунікаційний.

По-третє, підвищення ефективності діяльності служб економічної безпеки потребує подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення. Однак нині доопрацювання одних тільки внутрішніх нормативних актів уже недостатньо. Відчувається низький рівень наявної для цього виду діяльності правової бази на законодавчому рівні. Необхідною є активна взаємодія служб економічної безпеки із зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки для пошуку шляхів її вдосконалення. Наприклад, у світовій практиці вже давно законодавчо оформлена та успішно використовується приватна детективна діяльність. Тому, за черговий напрям модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єкта середнього підприємництва доцільно обрати нормативно-правовий.

Нині також доречно активізувати взаємодію служб економічної безпеки та самих суб'єктів господарювання з науковими та навчальними закладами з питань науково-методичного забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності. У нинішніх економічних умовах, як ніколи, необхідно задіяти весь інтелектуальний потенціал і активно впроваджувати інноваційні рішення. Основу цього становлять сучасні досягнення науки та техніки у сфері безпеки. Так, у якості ще одного напрямку модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва пропонується науково-методичний.

Таким чином, можна визначити такі першочергові напрями модернізації функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва: інформаційно-аналітичний, техніко-технологічний, комунікаційний, нормативно-правовий і науково-методичний.

Висновки

У надскладних, майже екстремальних умовах української економіки система економічної безпеки, що функціонує на більшості вітчизняних суб'єктах середнього підприємництва, виявилася нездатною завжди адекватно та своєчасно протидіяти новим небезпекам і загрозам. Головним чином, це є наслідком не-ефективної діяльності служб економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва, коли заходи безпеки не завжди мають упереджувальний характер і, зазвичай, не охоплюють усі об'єкти та суб'єкти системи безпеки. Функції служб економічної безпеки не повною мірою узгоджені з іншими структурними підрозділами підприємств та не враховують сучасні економічні умови й динаміку їх змін. Необхідно визначити їх основні функції, виходячи з галузевої приналежності підприємства та координувальної ролі служби безпеки в системі економічної безпеки, забезпечити їх своєчасну й постійну модернізацію відповідно до стрімких змін, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищах.

Автором пропонується цю модернізацію здійснювати комплексно та поетапно, не порушуючи при цьому ефективність і безперервність функціонування системи економічної безпеки в цілому. На першому етапі модернізувати окремі функції служби економічної безпеки, а саме: інформаційно-аналітичну, організаційно-технічну, адміністративно-розпорядницьку та науково-методичну. Відповідно першочерговими напрямками модернізації є: інформаційно-аналітичний, техніко-технологічний, комунікаційний, нормативно-правовий і науково-методичний.

Модернізація зазначених окремих функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва за вказаними першочерговими напрямками дасть змогу забезпечити їх своєчасну адаптацію до вимог сьогодення, досягти узгодженості з усіма внутрішніми та зовнішніми суб'єктами системи економічної безпеки, а також скоординувати спільні дії для адекватної протидії зовнішнім і внутрішнім небезпекам і загрозам у нинішніх економічних умовах. У подальшому безпосередні дії щодо комплексної модернізації функцій служби економічної безпеки повинні опрацьовуватись і здійснюватись для кожного суб'єкта середнього підприємництва індивідуально.

Література

1. Стан злочинності в Україні [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України ; ред. І. М. Істратенко. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_sz_dop.htm
2. Господарський кодекс України : станом на 20 вересня 2015 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm
4. Гнилицкая Л. В. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности : монографія / Л. В. Гнилицкая, А. И. Захаров, П. Я. Прыгунов. – К. : ТОВ «Дорадо-Друк», 2011. – 290 с.
5. Алькема В. Г. Сучасні підходи в дослідженнях системи економічної безпеки суб'єктів господарювання / В. Г. Алькема // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. – 2013. – Вип. 33. – С. 161-169.
6. Крутов В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва : монографія / В. В. Крутов. – К. : Фенікс, 2008. – 406 с.
7. Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів : монографія / [Л. О. Примостка, М. М. Діба, О. О. Чуб, М. І. Зубок та ін.]. – К. : КНЕУ, 2012. – 459 с.
8. Зубок М. І. Глобалізаційні виклики фінансовій безпеці / М. І. Зубок // Фінанси, облік і аудит: збірник наукових праць. – К. : КНЕУ, 2012. – № 19. – С. 81-91.
9. Рокоча В. В. Трансформація системи національної економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки / В. В. Рокоча // Зовнішня торгівля. Економічна безпека: збірник наукових праць. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2014. – № 10. – С. 71–78.
10. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія / В. І. Франчук. – Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.
11. Захаров О. І. Механізм взаємодії служби безпеки із суб'єктами системи економічної безпеки підприємства / О. І. Захаров // Зовнішня торгівля. Економічна безпека: збірник наукових праць. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2010. – № 4. – С. 63-68.
12. Захаров О. І. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємств / О. І. Захаров // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. – 2012. – Вип. 32. – С. 80-88.
13. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи : монографія / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак та ін.]. – К. : ІМБ Університету «КРОК», 2010. – 412 с.